

Osobiste prawa autora

WIEDZA W PIGUŁCE

Książki, piosenki, filmy, zdjęcia — każdą z tych rzeczy ktoś stworzył. Taką osobę nazywamy twórcą. Robisz zdjęcia, montujesz filmiki, robisz muzykę? W takim razie również jesteś twórcą.

Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych wyróżnia dwie typy praw autorskich:

- prawa osobiste
- prawa majątkowe

Prawa osobiste przysługują każdemu twórcy. Zgodnie z przepisami autor ma prawo do rozpoznania autorstwa i integralności jego dzieła. Kiedy nie podpisujesz utworu imieniem i nazwiskiem lub pseudonimem autora, lub też zmieniasz coś w formie i treści utworu, naruszasz te prawa. Te prawa są wieczne i niezbywalne — to dlatego wiesz, że **Odprawę postów greckich** napisał Jan Kochanowski.

Jeśli korzystasz z czyjegoś utworu, pamiętaj o jego dokładnym oznaczeniu.

Należy podać:

- imię i nazwisko lub pseudonim autora
- źródło: link lub tzw. adres bibliograficzny — tytuł, rok ukazania się, informacje o wydawcy

Robi się to nie tylko dla poszanowania praw autorskich, lecz także po to, by każdy mógł łatwo znaleźć utwór.

Prawa majątkowe są zbywalne i ograniczone w czasie. W Polsce wygasają po 70 latach od śmierci autora (a tym samym przechodzą do domeny publicznej). Prawa majątkowe mówią, że autor ma wyłączne prawo do rozporządzania swoim dziełem — a więc to on wydaje zgodę na publikację i użycie.

POMYSŁ NA LEKCJĘ

Prawo autorskie dotyczy wszystkich, bo wszyscy korzystamy z utworów znajdujących się pod ochroną prawa autorskiego. W trakcie zajęć uczestnicy i uczestniczki nauczą się prawidłowo oznaczać utwory, będą mieli okazję zebrać informacje, które już mają na temat prawa autorskiego i przyjrzeć się bliżej pojęciom związanym z prawem autorskim.

Cele operacyjne

Uczestnicy i uczestniczki:

- rozumieją i potrafią używać następujących pojęć związanych z prawami autorskimi: twórca, rozpoznanie autorstwa, integralność utworu, prawo do pierwszej publikacji, uczestnictwo w kulturze, wolność słowa, czasowy charakter prawa autorskiego, dozwolony użytek.

Przebieg zajęć

1.

Czas: 10 min
Forma: burza mózgów
Pomoce: tablica, kreda

Zapytaj grupę, co wiedzą o prawie autorskim. Poproś, żeby wymieniali wszystko, co im przychodzi do głowy, a jest związane z tym tematem. Odpowiedzi zapisuj na tablicy.

Ćwiczenie ma na celu zebranie i przypomnienie informacji o prawie autorskim.

2.

Czas: 20 min
Forma: praca w grupach, prezentacja, dyskusja
Pomoce: wydrukowana i pocięta karta pracy „Historie i pojęcia”, wydrukowany słowniczek, długopisy

Wypisz w widocznym miejscu pojęcia:

- twórca,
- rozpoznanie autorstwa,
- integralność utworu,
- prawo do pierwszej publikacji,
- prawo do wynagrodzenia,
- uczestnictwo w kulturze,
- wolność słowa,
- czasowy charakter prawa autorskiego,
- dozwolony użytek.

Podziel grupę na 6 zespołów. Rozdaj każdemu zespołowi po jednej historii z **karty pracy „Historie i pojęcia”**. Poproś zespoły o dyskusję, które pojęcia mogą pasować do ich historii. Nie wyjaśniaj teraz pojęć. W razie pytań poproś, żeby rozwiązali zadanie tak, jak im się wydaje. Poproś zespoły o odczytanie historii i pojęć, które im przypisali. Zapytaj inne zespoły, jakie pojęcia oni by przypisali. Przeprowadź dyskusję na forum, jeśli wystąpią rozbieżności. Poproś o podanie innych przykładów dotyczących integralności utworu, wolności słowa, uczestnictwa w kulturze. Jeśli któreś pojęcia są niezrozumiałe, wyjaśnij je.

3.

Czas: 15 min
Forma: praca w grupach, prezentacja, dyskusja
Pomoce: kartki, długopisy

Podziel grupę na zespoły 2–3 osoby. Każdemu zespołowi przyporządkuj jedno pojęcie z wypisanych w ćwiczeniu 2. Poproś zespoły o podanie przykładów ilustrujących ich pojęcie. Mogą to być historie wymyślone lub takie, o których uczestnicy i uczestniczki słyszeli w mediach. Poproś zespoły o prezentację przykładów bez podawania pojęcia, pozostałe zespoły poproś o zgadywanie, jakie pojęcie kryje się pod podawanymi przykładami.

Pytania pomocnicze, które możesz zadać:

- Twórca. Kto jeszcze jest twórcą poza osobami bardzo znanymi? Czy trzeba zarabiać pieniądze na swojej twórczości, żeby nazywać się twórcą?
- Rozpoznanie autorstwa. Dlaczego ważne jest, żeby zaznaczać, kto jest autorem dzieła? W jaki sposób rozpoznajemy autorstwo?
- Integralność utworu. Czym jest integralność utworu? W jaki sposób może dojść do naruszenia integralności utworu?
- Prawo do pierwszej publikacji. Co oznacza prawo do pierwszej publikacji? Podajcie przykłady sytuacji, kiedy prawo do pierwszej publikacji nie zostało spełnione.
- Prawo do wynagrodzenia. Na czym polega prawo do wynagrodzenia? Jak myślicie, dlaczego to prawo zostało ustanowione?
- Uczestnictwo w kulturze. Jak uczestniczyć w kulturze? Dlaczego jest to ważne prawo użytkowników?
- Czasowy charakter prawa autorskiego. Na czym on polega? Co by się stało, gdyby prawo autorskie trwało wiecznie?
- Dozwolony użytek. Na czym on polega? O czyje prawa dba?

Ewaluacja

Czy po przeprowadzeniu zajęć ich uczestnicy i uczestniczki:

- rozumieją, czym jest integralność utworu?
- potrafią używać następujących pojęć związanych z prawami autorskimi: **twórca, rozpoznanie autorstwa, integralność utworu, prawo do pierwszej publikacji, uczestnictwo w kulturze, wolność słowa, czasowy charakter prawa autorskiego, dozwolony użytek?**

Opcje dodatkowe

Ćwiczenie 2 możesz rozwinąć o opisywanie źródeł internetowych. Jeśli masz dostęp do komputerów i internetu, poproś uczestników i uczestniczki o znalezienie artykułów, utworów muzycznych związanych z wybranym tematem, ulubionych albo z jakiegoś powodu interesujących. Opiszcie źródła.

Ćwiczenie 3 możesz rozwinąć o ilustrację pojęć za pomocą scenek. Poproś grupy o przedstawienie ich pojęć za pomocą pantomimy albo odegrania scenek ilustrujących pojęcia. Resztę grup poproś o zgadywanie, które z pojęć jest przedstawiane. Możecie też zagrać w rysowane kalambury.

Ćwiczenie 3 możesz również rozwinąć o dyskusję na podstawie pytań pomocniczych.

MATERIAŁY

- Karta pracy „Historie i pojęcia”
- słowniczek

ZADANIA SPRAWDZAJĄCE

Zadanie 1.

Wpisz w odpowiednie miejsca w tekście następujące słowa:

- rozpoznania autorstwa
- czasowy charakter
- twórcą
- wolności słowa
- integralność utworu
- Prawo do wynagrodzenia
- kulturze

Kiedy zrobisz zdjęcie, czy narysujesz rysunek stajesz się jego _____ [rozwiązanie: twórcą]. Masz prawo do _____ [rozwiązanie: rozpoznania autorstwa]. Oznacza to, że inni, udostępniając twoje zdjęcie, mają obowiązek podać twoje imię i nazwisko lub pseudonim, jeśli nim podpisałeś/aś swoje zdjęcie. Możesz wziąć czyjeś zdjęcie i np. dorysować do niego chmurki z dialogami, ponieważ przysługuje ci prawo do uczestnictwa w _____ [rozwiązanie: kulturze] i _____ [rozwiązanie: wolności słowa]. Tak zmienione zdjęcie nie może być dalej podpisywane nazwiskiem fotografa, wtedy byłaby naruszona _____ [rozwiązanie: integralność utworu]. Możesz się sam podpisać pod takim utworem, ale musisz wyraźnie zaznaczyć, kto jest autorem samego zdjęcia. Jeśli zrobisz zdjęcie, a komuś się ono spodoba, możesz dostać za nie pieniądze. _____ [rozwiązanie: Prawo do wynagrodzenia] przysługuje każdemu twórcy. Każde zdjęcie może stać się bardzo znane. Obiec świat. Autor będzie dostawał wynagrodzenie od każdej publikacji zdjęcia. A każda osoba, chcąc opublikować zdjęcie, będzie musiała pytać o zgodę autora. Takie prawo nie obowiązuje wiecznie. Po 70. latach po śmierci autora każdy będzie mógł swobodnie publikować zdjęcie, bo prawo autorskie ma _____ [rozwiązanie: czasowy charakter]. To samo odnosi się do książek, muzyki i wszystkich innych utworów.

SŁOWNICZEK

- **uznanie autorstwa:** informacja o autorze utworu, warunek konieczny przy wykorzystaniu czyjegoś utworu, np. cytacie lub remiksie. Zawsze należy zamieścić informację, czyj utwór wykorzystujemy.
- **integralność utworu:** jedno z osobistych praw autora, nakazuje zachowanie w nie naruszonym kształcie formy i treści utworu.
- **rozpowszechniać:** czynić coś ogólnie znanym. Decyzja o pierwszym rozpowszechnieniu utworu jest jednym z osobistych praw autora. Rozpowszechnienie utworu może polegać na udostępnieniu utworu w internecie, przekazaniu rękopisu wydawnictwu lub wykonaniu utworu.
- **uczestnictwo w kulturze:**
- **domena publiczna:** zbiór utworów będących dobrem wspólnym, do których prawa autorskie wygasły (np. utwory Chopina) oraz utwory, które nigdy nie były chronione, bo zostały stworzone przed powstaniem prawa autorskiego.
- **dozwolony użytek:** możliwość nieodpłatnego korzystania z dzieła bez zgody posiadacza praw majątkowych. Dozwolony użytek osobisty oznacza możliwość korzystania z dzieła, jak również kopiowanie go na użytek własny lub osób bliskich. Istnieje także dozwolony użytek publiczny, z którego korzystają biblioteki, muzea, archiwa i szkoły.

CZYTELNIA

- Czerniawski Piotr, Lipszyc Jarosław, Wilkowski Marcin, **Pierwsza pomoc w prawie autorskim**, [online], [dostęp: 14.02.2013], Dostępny w Internecie: <http://prawokultury.pl/publikacje/pierwsza-pomoc/>

Tekst: Joanna Ruta Baranowska, scenariusz: Weronika Paszewska, konsultacja merytoryczna: Jarosław Lipszyc.
Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez Fundację Nowoczesna Polska.

Udostępniono na licencji [Creative Commons Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/).

Źródło: <http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/osobiste-prawa-autora/>.

Publikacja dofinansowana ze środków Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe.

Podstawa programowa:

Język polski, III poziom edukacyjny

Cele kształcenia

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.

Plastyka, III poziom edukacyjny

Cele kształcenia

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji – percepcja sztuki.

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji – percepcja sztuki.

Nowa podstawa programowa:

Wiedza o społeczeństwie, IV-VIII klasa

Treści nauczania

Uczeń podaje cnoty obywatelskie (odpowiedzialność, troska o dobro wspólne, aktywność, przedsiębiorczość, solidarność, roztropność, tolerancja, odwaga cywilna); wykazuje, odwołując się do działań wybitnych Polaków, znaczenie ich urzeczywistnienia dla pożytku publicznego.

Uczeń przedstawia cele i formy działań organizacji pozarządowych aktywnych w społeczności lokalnej i regionie; wykazuje, że działalność tego typu prowadzi do realizacji różnorodnych potrzeb.

Uczeń przedstawia cele i przykłady działania organizacji społecznych skupiających młodych ludzi w Polsce; wyjaśnia ideę wolontariatu i przedstawia formy działalności wolontariuszy.

Informatyka, VII-VIII klasa

Treści nauczania

Uczeń opisuje kwestie etyczne związane z wykorzystaniem komputerów i sieci komputerowych, takie jak: bezpieczeństwo, cyfrowa tożsamość, prywatność, własność intelektualna, równy dostęp do informacji i dzielenie się informacją.

Uczeń postępuje etycznie w pracy z informacjami.

Uczeń rozróżnia typy licencji na oprogramowanie oraz na zasoby w sieci.

Etyka, IV-VIII klasa

Treści nauczania

Uczeń podejmuje namysł nad problemem własności intelektualnej; wyjaśnia czym jest plagiat oraz formułuje ocenę moralną dotyczącą plagiatu.

Uczeń podaje przykłady właściwego i niewłaściwego wykorzystywania nowoczesnych technologii informacyjnych.

Informatyka, liceum i technikum

Treści nauczania

postępuje zgodnie z zasadami netykiety oraz regulacjami prawnymi dotyczącymi: ochrony danych osobowych, ochrony informacji oraz prawa autorskiego i ochrony własności intelektualnej w dostępie do informacji; jest świadomy konsekwencji łamania tych zasad.

respektuje obowiązujące prawo i normy etyczne dotyczące korzystania i rozpowszechniania oprogramowania komputerowego, aplikacji cudzych i własnych oraz dokumentów elektronicznych.